

گامهای سبز، نشانه های قرمز « پژوهشی در پیوند با نهاد سازی ذروی ایران »

قسمت اول

آیا ایران یک دولت ذروی است؟
آیا برنامه های ذروی ایران برای توسعه اقتصادی است یا استحکام قدرت نظامی؟
آیا برنامه های ذروی ایران، تهدیدیست برای افغانستان و جهان؟
این برنامه پژوهشی و تحلیلی، به این پرسشها، پاسخ میدهد. نگاهی می اندازد به سابقه توسعه و گسترش برنامه های ذروی در ایران و تأثیرات آن بر مناسبات بین المللی.
چندی پیش برنامه تحقیقی تلویزیون آریانا که در مورد توسعه برنامه های ذروی پاکستان و نقش عبدالقدیر خان، پدر ذروی پاکستان به نشر رسید، مورد علاقمندی گسترده بی در سطح ملی و بین المللی قرار گرفت. سلسله برنامه های پژوهشی ما با بررسی برنامه های ذروی کشورهای همسایه، ادامه خواهد یافت. هدف این برنامه ها را روشن سازی ذهنیت عامه، مسؤلان امور، نهادهای آکادمیک و تخصصی پیرامون وضعیت و موقعیت سیاسی افغانستان از دیدگاه های جیوپولوتیک و جیواکانومیک در منقطه، می سازد. همچنان این برنامه ها تلاش میکنند تا نقش افغانستان را در این محورها به مطالعه گیرند و تحلیلی از آن ارائه بدارند. این برنامه ها با متخصصین برجسته امور، تنظیم و ایجاد میشود.
به سلسله برنامه های پژوهشی تلویزیون آریانا، اینک به بحث پژوهشی و تحلیلی پیرامون " برنامه های ذروی ایران" می پردازیم.
ایران و تحولات پیرامون آن، تأثیرات مستقیم و غیر مستقیم خویش را بالای وضعیت افغانستان داشته است. برنامه های ذروی ایران بدون شک این تأثیرات را در سطوح مختلف بر اوضاع افغانستان گسترده است.
چندی پیش وزیر خارجه ایران از روند تحولات میان غرب و ایران سخن گفت. به نظر میرسد با انتخاب براک اوباما به عنوان رییس جمهوری امریکا تدابیر جدیدی پیرامون ایران در راه است. با این برنامه تلاش میکند تا با مروری بر روند توسعه برنامه های ذروی ایران، بر این مناسبات نیز نگاه تخصصی داشته باشند.
در گام نخست نگاه مختصری به تاریخ معاصر ایران می اندازیم...

ملک محمد ستیز:

در اوایل دهه دوم قرن گذشته یعنی سال های ۱۹۲۰ تا ۱۹۲۵ تحولات با اهمیت در تاریخ معاصر ایران بوقوع پیوست. احمدشاه قاجار به عنوان آخرین بازمانده سلطنت قاجاریان، حاکمیت خود را به رضاخان که وزیر جنگ دربار بود به شکل فرسایشی می سپرد. رضا خان در ۱۵ دسمبر سال ۱۹۲۵ به اریکه قدرت تکیه زد، هرچند رضا خان خود از لحاظ سیاسی شخصیت آکادمیک و دارای تحصیلات سیستماتیک نبود ولی دوران رضا خان از سال ۱۹۲۵ تا سال ۱۹۴۱ دوران شگوفایی اجتماعی و اقتصادی ایران به حساب میرفت. رضا خان تحت شعار میلتریزم و ارتش گرایی، نشنالیزم یا ملی گرایی و سکولاریزم به عنوان میحث جدایی دین از سیاست به اریکه قدرت نشست و زمینه های گسترده ایرا بر فعالیت های نظام های تخنیکی و توسعه برنامه های اقتصادی ایران مهیا ساخت. رضا خان در سال ۱۹۴۱ در اثر عملیات گسترده مؤتلفین جنگ دوم جهانی یعنی اتحاد شوروی و انگلستان از قدرت برکنار شد. عملیات مشهور که در تاریخ به نام تسخیر شوروی- انگلستان نامیده میشود به اساس دکتورین ستالین و چرچل دارای سه هدف عمده بود.
در هدف نخست چکوف و ستالین به این باور بودند که حمله به ایران یک مجرا و دهلیز تأمیناتی جنگ اتحاد شوروی علیه نازیسم در مناطق شمالی روسیه بویژه مناطق کلنن گراد تامین میکند.
نکته دوم که دکتورین چرچل به آن بی نهایت علاقمند بود قدرت انحصار نفتی بود که انگلیس ها نمی خواستند با حمله نازی ها در ایران آن را از دست بدهند.
هدف سوم عزل رضا شاه بود، وی یکی از کسانی بود که با آلمان ها نزدیکی داشت و در صورت حمله نازی های آلمان دژ استواری در برابر حمله گسترده و قوی علیه شوروی ها و نظام مؤتلفین شوروی علیه نازی ها میگردید به این ترتیب دکتورین ستالین - چرچل طوری بود که باید به ایران حمله میکردند و چنین هم کردند و تا سال ۱۹۴۱ ایران بدست مؤتلفین جنگ علیه نازی ها در آمد و رضا شاه هم عزل و تبعید شد و زمینه های جدیدی بر فضای

د پانو شمیره: له ۱ تر 7

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکني د ليکنيزي بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکي په خير و لولئ

همکاری های غرب با ایران تحت رهبری پسر رضا شاه ، جوان ۲۲ ساله بی به نام محمد رضا که بعدا به نام محمد رضا شاه پهلوی شهرت پیدا کرد مساعد گردید.

عبدالقدیر میرزایی :

بدین ترتیب با تغییر قدرت و جانشینی محمد رضا شاه به جای پدرش رضا خان پهلوی، ایران شاهد تحولات مهمی در عرصه های سیاسی و اجتماعی گردید. پس از جنگ دوم جهانی زمینه های گسترده برای غرب مهیا گردید تا بتواند پایه های نخستین برنامه های ستراتیژیک خویش را در ایران قوی سازد. غربی ها با توجه بی پایان به نفت و گاز ایران پرداختند و در تلاش شدند تا روند توسعه تأثیرات سیاسی، اقتصادی و فرهنگی غرب به ایران عمیق گردد. ملک محمد ستیز:

محمد رضا شاه به مجرد رسیدن به قدرت، زمینه های گسترده همکاری های خود را با غرب مهیا کرد. غرب در یک مثلث با اهمیتی، همکاری های خود را آغاز کرد، در یک کناره این مثلث ایالات متحده امریکا به عنوان غول بزرگ اقتصادی قرار گرفت که در زمینه سیاست های اقتصادی ایران تأثیر گذار مهم بحساب آمد. در کناره دوم این مثلث انگلیس ها به عنوان تأثیر گزار مبحث سیاسی در ایران به عنوان یکی از مؤلفین بسیار مهم فعال گردید و در کناره سوم فرانسوی ها بودند که در زمینه ترویج فرهنگ غرب در ایران تلاش گسترده میکردند و فرهنگ خود فرانسه هم در ایران شگوفایی یافت ولی هر سه کناره بخاطر ایجاد زمینه های گسترده نقش غرب بی نهایت فعال شدند و زمینه های سرمایه داری، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی را برای خود مساعد کردند. اتحاد شوروی هم در این زمان مجال یافت تا اندیشه های چپ گرایانه خود را در ایران گسترش بدهد و این دوران به عنوان دوران تعدد گرایی و تعدد فکری در ایران به حساب آمد.

عبدالقدیر میرزایی :

نخستین زمینه ها برای ایجاد برنامه های ذروی ایران در سال های ۱۹۵۰ آغاز گردید. در این مدت امریکایی ها شاهد تحولات مهمی در کشور خود و جهان بودند. جنگ دوم جهانی به انجام رسیده بود، ولی جنگ سرد نخستین گام هایش را میگذاشت. امریکایی ها و ابرقدرت های اروپایی به فکر گسترش دامنه های قدرت خود در جهان بودند. ایران به عنوان یکی از مناطق با اهمیت در خلیج فارس و نقشی که میتواند در جنوب آسیا بازی کند، توجه خاص غرب و شرق را به خود جلب نمود.

ملک محمد ستیز:

برنامه ذروی ایران در سال ۱۹۵۰ تحت چتر برنامه مشهور ایالات متحده امریکا که بنام اتم صلح نامیده می شد به فعالیت های خود آغاز کرد در سال ۱۹۵۳ دوران شگوفایی اقتصاد و هم شگوفایی برنامه های ذروی ایالات متحده امریکا آغاز گردیده بود. جنرال ایزنهاور که جنرال چهار ستاره اردوی امریکا بود و دکتورین بسیار قوی در زمینه تکمیل برنامه های ذروی امریکا داشت به قدرت رسید. ایزنهاور در سخنرانی احساساتی و هیجان برانگیز خود در اسامبله عمومی سازمان ملل متحد، طرح برنامه اتم برای صلح ایالات متحده امریکا را مطرح کرد. فلسفه اتم برای صلح ایالات متحده امریکا، در واقع در حمایت و جوهر گستردگی برنامه های ایالات متحده امریکا در چتر منافع ملی این کشور و کشورهای دیگر که هم پیمانی و هم فکری داشتند در بر می گرفت به این ترتیب ایزنهاور طرح گسترش برنامه های اتم برای صلح را به ایران پیشنهاد کرد اما در ایران هم در همین دوران حوادث جالبی اتفاق افتاد شخصیت مستقل، روشنفکر و برجسته ایران داکتر محمد مصدق که عضو پارلمان ایران بود با سخنرانی برجسته توجه زیادی از روشنفکران و اهل نهاد های مختلف ایرانی را به خود جلب میکرد. محمد مصدق مطرح کرد که ایران دارای منابع گسترده ای است ولی هیچگاهی ایرانی ها مالک این منابع گسترده نبوده اند و طرح ملی سازی نفت ایران را که تأثیرات مهم در زندگی سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ایران داشت مطرح کرد مصدق در حالیکه طرفداران زیادی را در امور سیاسی و اجتماعی به خود جلب کرد در سال ۱۹۵۳ به عنوان صدراعظم ایران گماشته شد که زنگ خطری برای ایزنهاور بحساب می آمد. مصدق شعار ملی نفت را مطرح کرد و گفت که نظام شاهی ایران به نظام مشروطیت مبدل شود و اندیشه های وی تا طرح جمهوری خواهی هم دیده میشد. امریکایی ها این مسأله را به عنوان یک مشکل بسیار مهم در برابر خود یافتند. ایزنهاور با رییس سی آی ای ملاقات کرد در این ملاقات طرح ایجاد برنامه مشهور که به نام ایجکس آپریشن نامیده می شود توسط سی آی ای تحت رهبری ایزنهاور تأسیس شد هدف مهم این عملیات عزل دکتور محمد مصدق از قدرت در ایران و بر آوردن اندیشه های شاهی مطلقه در ایران بود، مصدق بعد از حدود یکسال و شش ماه بودن در قدرت توسط کودتای سفید که از سوی ایزنهاور به همکاری سی آی ای در ایران عملی شد از قدرت کنار زده شده و به تبعید اجباری مجبور گردید. قدرت دوباره به محمد رضا شاه بگونه گسترده ای انتقال کرد و محمد رضا شاه این مشکل بزرگ را از برابر خود و غرب در زمینه گسترش برنامه های ذروی امریکا برداشت.

د پائو شمیره: له ۲ تر 7

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکني د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکې په خیر و لولئ

عبدالقدیر میرزایی :

برنامه های رشد و توسعه ذروی ایران در شصت سال گذشته، شامل مراحل مهم و دشواری میگردد. اگر بصورت کلی به آن نگاه کنیم، میتوان آنرا به دو دسته تقسیم بندی کرد؛ نخست سه دهه اخیر پیش از انقلاب اسلامی و دوم سه دهه پس از انقلاب اسلامی. اساسگذاری، توسعه و استفاده از برنامه های ذروی ایران را میتوان به دو دوره قبل از انقلاب و توسعه اندیشه های قدرت منشانه برنامه های ذروی را میتوان به دوران پس از انقلاب اسلامی به مطالعه و بررسی گرفت. در گام نخست نظری می افکنیم به دوران قبل از انقلاب اسلامی ایران.....

ملک محمد ستیز :

دوران پیش از انقلاب را میتوان از سال ۱۹۵۰ تا سال های ۱۹۷۷ مورد بررسی قرار داد زمانیکه داکتر مصدق از قدرت عزل گردید زمینه های فراوانی بخاطر سرمایه گذاری های غرب در ایران مساعد شد ایران و امریکا برنامه های ذروی خود را به چهار مرحله تقسیم بندی کردند. مرحله نخست به نام مرحله ظرفیت سازی کدرهای ایرانی شهرت دارد که از سال ۱۹۵۰ تا سال ۱۹۶۰ ادامه پیدا کرد در این مدت متخصصین امریکایی، متخصصین ایرانی را در ایالات متحده امریکا تحت تربیه گرفتند و از سوی هم متخصصین ایالات متحده امریکا به ایران آمدند و زمینه های ایجاد یک دستگاه ایکه بتواند برنامه های ذروی ایران را اداره کند مساعد ساختند. در سال ۱۹۵۸ برای نخستین بار ایران عضویت کمیسیون بین المللی ذروی سازمان ملل متحد را بدست آورد که پیروزی بزرگی برای ایران شمرده شد. مرحله دوم برنامه های ذروی از سال های ۱۹۶۰ آغاز میشود که بنام مرحله ساختاری یا ایجاد اداره های ظرفیتی برای برنامه های ذروی ایران نامیده میشود. در این دوران برای نخستین بار ایران به کمک ایالات متحده امریکا مرکز تحقیقات ذروی ایران را زیر چتر پوهنتون تهران آغاز کرد و دیری نگذشت که ایران عضویت پیمان بین المللی منع تکثیر سلاح ذروی ان پی تی را هم بدست آورد که پیروزی دوم برای ایران محسوب شد. ان پی تی دارای دو مشخصه مهم بود اول اینکه کشورهای عضو پیمان نباید انکشاف سلاح ذروی را به عنوان هدف اصلی خویش قرار بدهند. نقطه دومی که ان پی تی آنرا مطرح میکرد تعریفی از ابر قدرت های نظامی ارایه میکرد و ایران در این تعریف یکی از دولت هاییکه در جهت تقویت برنامه های ذروی به منظور استفاده در منابع اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خود استفاده میکند مورد بحث قرار گرفت، که یک موفقیت دیگری بحساب رفت. مرحله سوم، مرحله غنی سازی در برنامه های ذروی ایران بود در این مرحله که از اواخر دهه شصت تا اواسط دهه هفتاد را در بر میگرفت یعنی تا حدود سال های ۱۹۷۰ و ۱۹۷۵ مراحل توسعه برنامه های ذروی ایران به منظور تقویت انرژی و استفاده آن نامیده میشود. مرحله چهارم، مرحله بسیار با اهمیت در تاریخ ایران به حساب میرود که شاه توانست برای نخستین بار ستراتیژی سی ساله انکشاف برنامه ذروی ایران را تدوین نماید که از سال ۱۹۷۰ تا سال ۲۰۰۰ را در بر میگیرد. در واقعیت امر محققین به این باور اند که محمد رضا شاه یکی از دست آورد بسیار مهم اش در ایجاد یک ایران مدرن و مقتدر در شرق میانه ستراتیژی ذروی ایران است که سی سال را در بر گرفت (۱۹۷۰ تا ۲۰۰۰) به باور برخی از متخصصین امور بین المللی ایران در این دوره با وجودیکه یک کشور رو به انکشاف بود و با ضعف گسترده ای اقتصادی داشت، توانست به یک کشور دارای قدرت قوی ذروی مبدل شود.

عبدالقدیر میرزایی :

در دهه هفتاد زمینه های گسترده انکشاف ذروی ایران از سوی دولت های غرب مساعد گردید. و نیز توانست قرارداد های مفیدی را برای رشد اقتصادی خویش با جهان غرب به امضا برساند. کشورهای اروپایی مانند فرانسه، ایتالیا، اسپانیا، دولت های بنیلوکس و سکندونی مناسبات خوب اقتصادی را با ایران تأسیس کردند و زمینه های بسیار مفیدی برای توسعه بازار ایران مساعد گردید. به این ترتیب در اواسط قرن بیست، به یکی از دولت های مهمی در شرق میانه مبدل گردید. این برنامه ها تا سال ۱۹۷۹ یا شروع انقلاب اسلامی ایران ادامه پیدا کرد. ولی پس از آن تحولات مهمی که باعث عکس العمل های بین المللی گردید رونما گردید که باعث عکس العمل های مهمی در عرصه بین المللی گردید.

ملک محمد ستیز :

آغاز اجرای ستراتیژی های که شاه آنرا تدوین کرده بود در اواخر سال ۱۹۷۷ منجر به بحران سیاسی در ایران شد. در سال ۱۹۷۴ ایران با کمپنی های بزرگ آلمانی قرار داد های بسیار با اهمیت خود را امضا کرد. نخستین قرار داد در سال ۱۹۷۴ کمپنی به نام قفت نتورک " یو - ای - کا" که به نام یکی از کمپنی های مشهور " ای ای جی" آلمانی نامیده میشود در همکاری با کمپنی ذیمنس و کمپنی ای جی توانستند قرار دادی را امضا نمایند که در نتیجه، آلمان ها نخستین مرکز با اهمیت انرژی ذروی در ایران را به نام بوشهر افتتاح کردند. بوشهر توانست ظرفیت ایجاد انرژی ذروی را در حدود ۲۳ هزار میگاوات مساعد بسازد به این ترتیب در نتیجه فعال سازی این برنامه، شیراز شهرهمجوار آن در پوشش این انرژی کاملاً قرار گرفت. از طرف هم در سال ۱۹۷۶ فرانسه علاقمند به همکاری

د پائو شمیره: له ۳ تر 7

افغان جرمن آنالین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلپکنې د لیکنيزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله لیکنه له رالیرلو مخکې په خیر و لولئ

های شد به ایران شد. رییس جمهور ژیسکار دستن، با درک اهمیت در تولید انرژی ذروی ایران از دو ریاکتور بزرگ قرار دادی در حدود نه میلیارد دلار با این کشور به امضا رسانید که در نتیجه سهم بسیار گسترده ای را در تأمین انرژی ذروی در شهرهای بزرگ ایران بازی کرد. همچنان در اواسط دهه هفتاد، ایتالیه مسؤولیت تأمیناتی را به منابع بوشهر و ریاکتورهای تهران به اساس قرار داد های امضا شده به عهده گرفت. کشور های بنیلوکس اروپایی و کشور های سکندنوی هم در نتیجه امضای قرارداد های دو جانبه اقتصادی در تأمین ریاکتورها و دستگاه های برنامه های ذروی سهم بارز گرفتند. این برنامه ها تا سال ۱۹۷۰ که ایران دچار بحران شدید سیاسی گردید ادامه پیرا کرد. آیت اله خمینی رهبر روحانی ایران که در از سال ۱۹۶۳ در تبعید بود، در صدد برگشت به ایران شد و در زمان برگشت خود پیام خاصی به مردم ایران داشت. در سال ۱۹۷۷ هر چند شاه تلاش کرد تا زمینه های گفتگو بین طرفداران و مخالفان نظام شاه را با استقرار آقای بختیار به عنوان صدراعظم مساعد سازد اما دیر شده بود و مردم همه در مخالفت با رژیم بر آمده بودند. ساختار رژیم در واقع بسیار ضعیف شده بود. آیت اله خمینی در پیامیکه از فرانسه به مردم ایران فرستاد، این بود که وی علاقمند برگشت به ایران است ولی به عنوان یک رهبر معنوی بر میگردد اما زمانیکه برگشت پیام بسیار مهمی به جهان داشت که خودش هم به عنوان رهبر معنوی و روحانی و هم به عنوان رهبر سیاسی این کشور بر اریکه نظام نشسته است. مردم پیرو ایکه از انقلاب حمایت میکردند دریافتند که رژیم بخواست مشخصی که عبارت از ایجاد جمهوری اسلامی است گام نمی بردارد، بدین ترتیب یک تعداد زیادی از انقلابیون از حمایت رژیم آیت اله خمینی دست برداشتند و متواری گردیدند و رژیم جمهوری اسلامی ایران برای نخستین بار شکل گرفت. شعار مرگ به امریکا فرستاده شد و مناسبات غرب و ایران به بحرانی ترین شرایط خود رسید. به این ترتیب از اواخر سال ۱۹۷۸ امریکا و طرفداران اش در حمایت از برنامه های ذروی ایران با احتیاط برخورد کردند و با پیروزی انقلاب از سال ۱۹۷۹ تا سال ۱۹۸۲ یک رکود مزم بر برنامه های ذروی ایران مستولی گردید.

عبدالقدیر میرزایی:

ایالات متحده امریکا برنامه های حمایتی اش را با جمهوری اسلامی متوقف ساخت، اما با وجود آن برخی از دولت های اروپایی در انتظار ثبات بیشتر در منطقه باقی ماندند. اگر چه آلمان قسمت زیادی از برنامه های بوشهر را تکمیل نمود و فرانسه نیز برخی از برنامه هایش را به انجام رسانید ولی باز هم از سال ۱۹۷۹ تا سال ۱۹۸۲ برنامه های ذروی ایران به بحران و سکتگی مواجه گردید. اما در این زمان بازیگر مهم دیگری داخل صحنه گردید که سیمای جدیدی به وضعیت در ایران بخشید. این سیمای جدید را رسانه ها به گونه های مختلفی به تصویر گرفتند، اما واقعیت مسأله در کجا بود و این سیمای جدید کی بود؟

ملک محمد ستیز :

این سیمای جدید اتحاد شوروی بود. در سال ۱۹۸۲ ایرانی ها همراه با شوروی ها بخاطر از سر گیری برنامه های اتومی، به یک سلسله توافقاتی رسیدند. هیاتی تحت ریاست پروفیسور توبینکوف که یک فزیک دان مشهور در عرصه برنامه های ذروی اتحاد شوروی بود به ایران آمد و برنامه های ذروی ایران نامیده می شد عبارت بود از مطالعات بندی گردید: مرحله نخست که به نام شناسایی توانمندی های ذروی ایران نامیده می شد عبارت بود از مطالعات گسترده از داشته ها و کمبودی ها و نبود امکانات که در نتیجه چهار یا پنج سال رکود، ایران به آن مواجه شده بود. دوم مرحله ظرفیت سازی نظام ذروی توسط شوروی ها بود توانستند مرکز پرسپولیس را در که مرکز تأمینات برنامه های ذروی بود فعال بسازند و در مرحله سوم شوروی ها توانستند که تأمینات بوشهر را به عهده بگیرند و فعالیت دستگاه هایی را که توسط آلمانها از اوایل سال هفتاد تا اواخر سال هفتاد و هفت ادامه داشت دو باره احیا کنند و بوشهر دوباره به فعالیت آغاز کند. یکی از نکات بسیار مهم که در نقش شوروی ها (بعداً وارث آن روسها) در حمایت از برنامه های ذروی ادامه پیدا کرد برنامه "ای یو اچ" بود که برای امریکایی ها به مثابه زنگ خطر با اهمیتی به صدا در آمد. این برنامه در عرصه غنی سازی یورانیوم در سطح بسیار بلند خطر رفتن ایران را به طرف ساختار برنامه های سلاح اتومی به گوش جهانیان رسانید. رسانه های غرب از این برنامه تفسیر های مختلفی کردند و چنین به نظر می رسید که ایرانی ها طرفدار ایجاد یک نظام قوی ذروی و توانمندی انکشاف برنامه های ذروی خود در سطح سلاح ذروی بودند.

عبدالقدیر میرزایی :

در اواخر سال ۱۹۹۸، خبر دست یافتن پاکستان به سلاح اتومی، جهان را تکان داد. پاکستان سلاح اتومی خود را به آزمایش گذاشت. عبدالقدیر خان فزیک دان مشهور این کشور، پایه گزار اصلی این برنامه نامیده شد و لقب پدر اتومی پاکستان را بدست آورد. چندی نگذشت که قدیر خان به جرم فروش غیر قانونی برنامه های اتومی به کشورهای لیبیا و ایران توقیف گردید. نقش قدیر خان در شکل گیری برنامه های ذروی ایران در کجا بوده است؟

د پائو شمیره: له ۴ تر 7

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de

يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکې په خیر و لولئ

ملک محمد ستیز :

در اوایل سال ۲۰۰۴ محمد البرادعی رییس عمومی کمیسیون بین المللی ذروی در یکی از گزارش های خود در به شورای امنیت سازمان ملل متحد مطرح کرد که احتمال قوی وجود دارد تا عبدالقدیر خان در تقویت برنامه های اتمی ایران و تبدیل آن به برنامه های سلاح اتمی نقش بارزی داشته باشد. او مطرح کرد و در نتیجه تحقیقاتی که کرده اند سنترافیز های را که در ایران مورد استفاده قرار می گیرد با شباهت کاملی به سنترافیزهای اروپایی یافته اند و عبدالقدیر خان آنرا در برنامه های خاصی که از اروپا به سرقت برده بود به پاکستان آورده و از طریق شبکه های خود به کشور های که توسط ایالات متحده امریکا که نظر به دوکتورین بوش به نام کشورهای شریر شرر افکن نامیده می شد به فروش رسانیده است از آن جمله ایران، هم از سوی بوش به نام کشور شریر معرفی شده بود. از جانب دیگر واشنگتن پست در یک مقاله افشا کرد که عبدالقدیر خان برنامه های خود را از طریق دبی به ایران به فروش رسانیده است. دیری نگذشت که آقای شیخ رشید احمد وزیر اطلاعات پاکستان در حکومت جنرال پرویز مشرف بود، از طریق رسانه ها با صراحت گفت که عبدالقدیر خان به خاطر فروش نقشه های خود به کشور های ایران و لیبیا دستگیر شده است و از سوئی هم یکی از دستیاران نزدیک عبدالقدیر خان را که مشاور مالی وی بود و رابطه با سی آی ای نیز داشت، به پولیس مالیزیا افشا کرده بود که در سال ۱۹۹۴ عبدالقدیر خان هیأت ایرانی را در شهر دبی ملاقات کرده، برنامه هائیرا با آنان رد و بدل و در نتیجه در حدود سه ملیون دالر امریکایی پول نقد از آنها بدست آورده است. سازمان استخبارات بین المللی به نام انترنشنل سمت انتلجنت در گزارشی به سنا نوشته بود : شواهدی در دست است که عبدالقدیرخان برنامه ها ، نقشه ها یا اندیشه های خود را که از مراحل پی ۱ - پی ۲ و پی ۳ که همانا عبارت از کیک زرد در استفاده سلاح های اتمی است به ایران به فروش رسانیده است و خطر تولید سلاح اتمی را در ایران به بلند ترین حد خود رسانیده است. مجموعه این فکتورها نشان میدهد که عبدالقدیرخان برنامه غنی سازی اورانیوم و تولید پلوتونیوم برای استفاده در سلاح های اتمی نقش بسیار با اهمیتی داشته است .

عبدالقدیر میرزایی :

ضمن اعلامیه ای که در آگست سال ۲۰۰۲ ، یکی از گروه های مخالف دولت ایران در خارج از کشور بنام "شورای مقاومت ملی ایران" پخش کرد، گفته شده بود که ایران تولید سلاح اتمی را در ناتانس و اراک فراهم آورده است. برحسب فیصله های پیمان عدم تکثیر سلاح اتمی، به کمیسیون بین المللی اتمی سفارش شد تا هیأت نظارتی و ارزیابی خود را به ایران بفرستد تا از این پایگاه ها و دستگاه ها بازدید و نظارت نماید.

ملک محمد ستیز :

در سال ۲۰۰۳ اتحادیه اروپا نظر به فشار های گسترده که از طرف جامعه بین المللی وارد می شود به فکر ایجاد یک نهاد نظارتی از برنامه های ذرویایران می شود و برای نخستین بار هیأتی به نام (E3)، متشکل از دولت های جمهوری فدراتیف آلمان ، جمهوری فرانسه و انگلستان به ایران سفر می کنند و به عنوان برنامه های نظارتی بر وضعیت توسعه و انکشاف برنامه های ذروی داخل مذاکره می شوند. ایرانی ها در نخست از این اقدام استقبال می کنند و بعد ها نارضایتی خود را از نحوه برخورد با برنامه های ذروی کشورشان، مطرح می کنند.

عبدالقدیر میرزایی :

در ماه جون سال ۲۰۰۶ دولت های برتانیه، فرانسه، آلمان، چین، روسیه به علاوه ایالات متحده امریکا ، طرحی را پیشنهاد کردند که بنام پیشنهاد (P5 + 1) شهرت پیدا کرد. آنها از دولت ایران تقاضا به عمل آوردند تا در تضعیف برنامه های غنی سازی خویش با جامعه بین المللی همکاری نماید. این پیشنهاد چندین بار با مقامات ایرانی از جمله رئیس امنیت ملی این کشور، در میان گذاشته شده است. برنامه (P5 + 1) از مهمترین طرح های جامعه بین المللی برای برنامه های ایران به شمار میرود. اما ایرانی ها این برخورد جامعه بین المللی را عادلانه نمی پندارند. آنها استدلال می نمایند که خواست جامعه بین المللی در تاثیر خواست های ستراتیژیک امریکا تهیه شده است و منافع ملی ایران را صدمه میزند.

ملک محمد ستیز :

ایران در این زمینه سه موضوع را مطرح می کنند نخست اینکه طرح برنامه (P5 + 1) زیر فشار بسیار قوی ستراتیژی های ایالات متحده امریکا پیرامون ایران مطرح شده و اگر جامعه بین المللی به خاطر ایجاد رابطه سازنده با ایران فعال است نباید زیر تاثیر ستراتیژی فعال امریکا آغاز شود. دوم چون ایران عضو MPT است بناء چه مشکلی وجود دارد تا نتواند از برنامه غنی سازی ذروی خود در اهداف طبی، صنعتی و تکنالوژیکی استفاده کند. در این مورد غرب هم جواب قانع کننده به آنها نداشت از سوی دیگر بر اصل حقوق و مناسبات بین المللی ایرانی ها خود ارادیت نظام در چوکات برنامه های خود را در سازمان ملل متحد مطرح می کردند و خود را به حیث یک نهاد

د پائو شمیره: له ۵ تر 7

افغان جرمن آنالین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکنی د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرلو مخکې په خیر و لولئ

و عضو سازمان ملل متحد از این اصول بسیار مهم سازمان ملل برحق می دانستند در واقع این قوت ایران در برابر (P5 + 1) نشان میداد که غرب با مذاکره کننده عادی مواجه نبوده بل با کشوری مواجه است که از استدلال بسیار قوی برخوردار میباشد.

عبدالقدیر میرزایی :

از جون ۲۰۰۶ تا جون ۲۰۰۸ مقامات اتحادیه اروپا همراه با نماینده گان کمیسیون بین المللی ذروی چندین بار ملاقات کردند. سفر هیأت عالیرتبه اتحادیه اروپا تحت ریاست خاویر سولانا رئیس روابط بین المللی این اتحادیه به ایران و تاکید روی طرح (P5 + 1)، از جمله تلاش های مفید در این زمینه به حساب می آید. فیصله نامه شماره ۱۸۳۵ شورای امنیت سازمان ملل متحد شمه از این پیشنهاد به حساب می آید. هرچند دولت های عضو این پیشنهاد نامه (P5 + 1) از برخورد ایران به این مسئله زیاد راضی به نظر نمی رسند.....

ملک محمد ستیز :

در اینجا بسیار مهم است تا روی دیپلماسی بسیار قوی ایرانی ها هم مکتبی داشته باشیم. دیپلماسی ایران در زمینه برنامه ذروی این کشور به سه مرحله تقسیم می شود :

مرحله نخست : که سال های اول انقلاب را در بر می گیرد و پنج سال را با خود دارد مرحله دیپلماسی تهاجمی ایران بود، در این زمینه ایرانی ها با شعار «نه شرق نه غرب» بحث بسیار تهاجمی داشتند ولی بعد از پنج سال در مرحله ی دوم، دیپلماسی ایران که به نام دیپلماسی گرایش طلبانه معرفی گردید، ایرانی ها توانستند زمینه های را برای به مشروعیت نشان دادن خواست های خود از میکانیزم های حقوق مناسبات بین المللی، هم در سطح سازمان ملل متحد و هم در سطح پیمان ها و کنوانسیون های که به آن پیوسته بودند به نمایش بگذارند اما مرحله سوم یک دیپلماسی قوی بود که از یک سو ایران را به عنوان یک نهاد مطرح و قوی در جهان توجیه می کرد و از سوی دیگر در مذاکرات و مباحثات، اصل منافع ملی ایران را ارجحیت میداد و در سیاست خارجی خود که در واقع مدیریت سیاست های بین المللی ایران بود بر منافع ملی به خصوص ایجاد قدرت مند منافع اقتصادی ایران در بیرون مرز ها و تقویت اقتصاد داخلی ایران را شکل میداد. ایران رسالت اصلی دیپلماسی خود را در جهان نشان میداد به این منظور برای غرب هم کار ساده ای نبود که در برابر همچو یک دیپلماسی قوی بتواند خواست های خود را برآورده سازد.

عبدالقدیر میرزایی :

آقای البرادعی رئیس مرکز مطالعات ذروی در این اواخر دو نظر را با ایرانی ها مطرح کرده است. نظر اول همکاری های تکنیکی است تا دولت ایران متخصصین بین المللی را برای نظارت از برنامه های ذروی مجال بررسی بیشتر بدهد. بخش دوم را همکاری های سیاسی خوانده است. در زمینه همکاری های سیاسی، او تقاضا کرده است تا جهان با ایران کمک نماید تا به شکل صلح آمیز به برنامه های ذروی خود ادامه دهد و از برخورد های تحریک آمیز بپرهیزد. اما اینکه ایران به هدف ایجاد برنامه های سلاح اتمی برود تا چه حدی میتواند واقعی باشد قابل سوال است؟

ملک محمد ستیز :

پس از ارزیابی همه جانبه که در این برنامه صورت گرفت و از متخصصین بین المللی هم تحقیقاتی صورت گرفته است چنین میتوان برداشت کرد که ایران تا سال ۲۰۱۵ به یکی از قدرت های بسیار برجسته جهان مبدل خواهد شد و پراداکسی که در مناسبات ایران با غرب خلق خواهد شد این خواهد بود که از یک سو دشمن اصلی ایران که ایالات متحده امریکا است در حالت رکود اقتصادی قرار خواهد گرفت و بر عکس ایران به عنوان یک منبع قوی نفت و داشته های که حالا در زمینه انکشاف برنامه های نفتی و ذروی خود دارد بتواند به سلاح اتمی هم دست پیدا کند. بحث در این جاست که چگونه ایران مشروعیت حضوری خود را هم، از سوی اتحادیه اروپا، چین، روسیه و ایالات متحده امریکا بدست بیاورد. به نظر می رسد که ایران حمایت های روسیه را با خود دارد از سویی هم قدرت نفتی ایران باعث می شود که تدابیری اتحادیه اروپا هم به تغییر مواجه شود و از جانی هم چین به عنوان یک ابر قدرت دیگر بتواند رابطه های بهتری را با ایران در این مدت داشته باشد. با تصور اینکه افغانستان به عنوان یک ساحه در منطقه در محاصره نیروهای اتمی، از یکسو چین، از سوی دیگر روسیه، پاکستان و در آینده نزدیک ایران قرار خواهد گرفت. پس سوالیکه در این جا مطرح می شود و برای افغانستان و متحدین حامی افغانستان از اهمیت خاصی برخوردار است اینست تا باید از همین حالا به فکر ایجاد مراکز پژوهشی به هدف تحقیق برنامه های ذروی کشور ایجاد کند و ستراتیژی ایرا در این زمینه اتخاذ نماید. از جانب دیگر رهبران امروز و فردای افغانستان باید به فکر ایجاد مراکز و دستگاه های تحقیقاتی ذروی، هم برای امروز افغانستان و هم برای آینده اش در حمایت جامعه بین المللی باشند و باور اخیر اینست که ایران یک درس بزرگ برای افغانستان خواهد بود و افغانها باید بدانند، درس

د پائو شمیره: له ۶ تر 7

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلپکنې د لیکنيزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله لیکنه له رالیرلو مخکې په خیر و لولی

هایکه ایران در شصت سال اخیر به خاطر ایجاد برنامه های ذروی خود آغاز کرده، چهره ایران را از یک کشور فقیر به یک کشور قدرتمند منطقه یی مبدل کرد. و من فکر میکنم که برنامه های ذروی و ایجاد زمینه ها برای انرژی ذروی میتواند چهره افغانستان را بدل کند و بالاخره اینکه افغانستان با داشتن منابع وسیع خواهد توانست به عنوان یکی از دولت های تأمین کننده برای کشور های همسایه تبدیل شود. به این ترتیب میتواند حد اقل به عنوان یک قدرت در منطقه عرض وجود کند و در عین حال زمینه را برای نخستین مراحل ایجاد دستگاه های ذروی برای خود و تقویت انرژی خود مهیا بسازد.

عبدالقدیر میرزایی :

با مروری به این بحث با اهمیت منطقه یی و جهانی چنین میتوان نتیجه گیری کرد: دیدگاه واقعینانه اینست در صورتیکه ایران متعهد به پیمان بین المللی عدم تکثیر سلاح اتمی باشند، به عنوان یک دولت بزرگ که دارای شصت ملیون جمعیت میباشد، حق داشتن برنامه های غنی سازی یورانیوم را برای توسعه اقتصادی خویش دارد.

بمنظور روشن ساختن اذهان اجتماعی در کشور، نخستین برنامه تحقیقی پیرامون فعالیت های ذروی ایران در سطح کشور تهیه و به دست نشر سپرده شد. امیدواریم این برنامه بتواند زمینه های گفت وگویی سازنده را میان دست اندرکاران امور بین المللی فراهم آورد. این بحث هم چنان ادامه دارد .... منتظر باشید!

د پانو شمیره: له ۷ تر 7

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنی د لیکنیزی بنی پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرلو مخکې په خیر و لولئ